İCRADAN KARİKATÜRE: ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Conference Paper · October 2018

2 authors:

Hasan Kizildağ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Feride Kizildag
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

İCRADAN KARİKATÜRE: ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Arş.Gör. Hasan KIZILDAĞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Feride KIZILDAĞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Gülme, insanlık tarihi kadar eski bir eylem olmakla beraber insan davranışları ve kültür üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Estetik ve rahatlatıcı yanıyla, toplumsal bellekte katılık namına ne varsa hepsine esneklik kazandırır. Böylece toplumsal birlikteliği ve kaynaşmayı mümkün kılar. Günümüzde güldürü öğelerinin basılı halde yansıtıldığı temel mecralardan biri de mizah dergileridir. Bu dergilerde çizerler, kültürden beslenmek suretiyle özgün güldürü öğeleri oluşturur ve böylelikle gülme eylemi bağlamında toplumda bütünleşmeye vesile olur. Çizerler, yazılı kültür kadar sözlü kültürden de beslenir ve halk kültürü öğelerinin mizahi yanlarıyla bu edebî türleri dönüştürür. Bu yolla halk kültürü unsurları güncellenip, dönüştürülerek kültürde kesintisizlik sağlanır.

Çizerlerin, yoğun bir biçimde güldürü malzemesi olarak kullandığı halk kültürü unsurlarından biri de âşıklık geleneğidir. Geleneğin bütününden güldürü malzemesi çıkaran başta Selçuk Erdem ve Özer Aydoğan gibi karikatüristler, genç nesillere âşık kültürünün farklı yanlarını kültürel sapma, zıtlık, yanlış anlama, mantık hataları ve kültürlerarasılık gibi yollar ve mizahın gücüyle benimsetip genç dimağlarda bir "âşık ve âşıklık geleneği" portresi oluşturmaktadır. Böylece, medyanın ve teknolojinin, kültür ve insan hayatlarını hızlı içerik tüketimi ve yozlaştırma yoluyla tektipleştirmesinin önüne geçilip, kültürel aktarım sağlanmaktadır. Bu bildiride, modern çağ ve medyanın etkilerinden olumsuz biçimde etkilenen âşıklık geleneğinin karikatürler aracılığıyla ne şekilde ele alındığı; bahsi geçen karikatürlerin âşıklık geleneğinden ne derece beslendiği ve kollektif kültürü nasıl ve ne kadar etkilediği, medya, karikatür ve âşıklık geleneği bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Âşıklık Geleneği, Karikatür, Mizah Dergileri, Geleneğin Güncellenmesi

Giriş

Gülme, insanlık tarihi kadar eski bir eylem olmakla beraber insan davranışları ve kültür üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Estetik ve rahatlatıcı yanıyla, toplumsal bellekte katılık nâmına ne varsa hepsine dinginlik kazandırır. Böylece toplumsal birlikteliği ve kaynaşmayı mümkün kılar. Henry Bergson'a göre gülme, yarattığı korkuyla acayiplikleri, sıra dışılıkları bastırıp kendini yalıtma ve uykuya dalma eğilimindeki kimi ikincil faaliyetleri sürekli uyanık ve birbiriyle temas halinde tutar ve nihayet, toplumsal bünyenin sathında mekanik katılık adına ne varsa hepsine esneklik kazandırır. Dolayısıyla gülme sadece estetiği ilgilendiren bir konu değildir, zira (farkında olmadan ve hatta pek çok özel durumda ahlaka uymayacak şekilde) herkesin mükemmelleşmesi gibi faydalı bir amaç gözetir. Ama gülmede yine de estetik bir yan vardır çünkü gülünç, tam da birey ve toplum kendi devamını sağlama endişesinden kurtulduğunda ve kendine birer sanat eseriymiş gibi muamele etmeye başladığında doğar (2011: 15).

Karikatür ise gülme unsurlarını temeline koyarak bireyin, hayatın bütün unsurlarıyla etkileşimli olarak giriştiği bir varoluş mücadelesinde ortaya çıkar. Karikatürle birey, eleştirir, yeniler, günceller, kaygıları

dindirir, kendini rahatlatır, yıkar ve yeniden kurar… Böylece karikatür, toplumsal sorunları, ayrımları, dertleri, bireyin iç yaşantısındaki sıkıntıları dağıtarak daha sağlıklı bir birey ve toplum yapısı oluşturur. Kolektif bilinçte yarattığı rahatlık ve neşe hissiyle toplumun ilerlemesi ve gelişmesinde büyük bir rol oynar.

Eğlencenin içinde hoşgörü, doğal olarak vardır, kendiliğinden ortaya çıkar. Hoşgörü, mizahın kültür boyutunu işaret eder ve mizah, belirli bir hoşgörü sağlamak noktasında başarısını elde etmeye çalışır. Mizah, hoşgörüyü sağlamak adına yeni biçimler, anlatım yolları geliştirir, kendisini zaman ve yer bakımından sınırlar; buna karşılık, yaşantımızın hemen her türlü alanlarını dışa vurabilmek için hoşgörü boyutunu zenginleştirir ve genişletir (Öngören, 1998: 15-16).

Türkiye'de karikatür ve karikatür dergiciliği mizahî edebiyatın gelişmesiyle başlar. Özdemir'e göre Türk yazılı mizah edebiyatı, Teodor Kasap, Mehmet (Çaylak) Tevfik, Ali Fuad öncülüğünde gelişen mizah gazeteciliğinden hareketle; Tanzimat'ın ilanından sonraki dönemde 1869'da Letaif-i Âsâr ve Diyojen'le başlamış, günümüzde Leman, Penguen, Uykusuz, Gırgır gibi dergilere kadar ciddî bir mizah dergiciliği külliyatına sahip olmuştur. Mizah basını, Türk medyasının en erken gelişen alanlarından biridir. Mizah basını ya da basında mizahî unsurların kullanılması, bir taraftan yazılı medyanın, dolayısıyla yazılı Türk mizah edebiyatının gelişmesini, diğer taraftan da Türk mizah kültürünün bütüncül olarak değerlendirilmesini, dahası ortak hedef olan toplumun yazılı kültür temelinde yeniden kurgulanmasını ve işletilmesini sağlamıştır (2012: 73-74).

Mizah sanatçıları, öyküleri ve özellikle karikatürleriyle bir taraftan Türkçe'nin çok anlamlı yapısının okurun belleğinde korunmasına, diğer taraftan da genişlemesine katkıda bulunurlar. Mizah dergileri, bir bakıma kültürün ve edebiyatın temel anlam üretim ve yaşatım kurumlarıdır. Mizah dergileri, sözlü kültür ve edebiyat bağlamında yaşatılan türlerin dönüştürülerek yaşatıldığı yazılı kültür araçlarıdır (Özdemir, 2012: 78).

Walter J. Ong (2013), Gutenberg'in matbaayı icat etmesinin ardından "ikincil sözlü kültür" çağına geçildiğini, bu çağın birincil sözlü kültür çağıyla benzer özellikler taşıdığını ve bu çağla beraber "söz"ün anlatım imkânlarının yazılı ve elektronik kültürle harmanlanarak çağı kuşattığını belirtir. Doğan'a göre karikatürün, gerek geleneksel sözlü edebiyatla, gerekse günümüzün modern edebiyatıyla kan bağı bulunur (2007 99).

Ong'un ikincil sözlü kültür çağı olarak ifade ettiği matbaa sonrası dönem, sözlü kültürden beslenerek büyüyen bir yazılı kültürü beraberinde getirmiş ve daha sonra hâkimiyet sahasını elektronik kültürle de paylaşarak medyalar çağını başlatmıştır. Matbaa kaynaklı eserler, sözlü kültürden beslenirken sözlü kültürün hem söz hem de varsa icra kısmını da bünyesine eklemiştir. Karikatür de matbaa kaynaklı olarak gelişen ve sözlü kültürden etkilenen bir sanat biçimidir.

Sedat Sever'e göre, karikatürü edebî ya da öğretici metinlerden ayıran özellik, kullandığı araçtır. Edebî metinlerde duygu ve düşünceler, sözcüklerle değişik anlatım değerleri ortaya konarak anlatılırken karikatürün iletişim sürecinde (daha çok) yeğlediği dil "çizgi"dir. İletişim ilkinde sözcüklerle, diğerinde çizgiyle gerçekleştirilir (2007: 62).

Sözlü kültürden beslenen karikatür, günümüzde, masal, fıkra, efsane, destan gibi türlerin yanı sıra kökleri binlerce yıl öncesindeki ozanlara dayanan âşıklık geleneğinden de beslenmektedir. Âşık ve âşıklık geleneğinin karikatürlerde malzeme olarak kullanılmasıyla gelenek mizahî yönlerden kullanılmakta ve sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra âşıklık geleneğinin karikatürlere malzeme olmasıyla beraber genç nesillerin âşıklık geleneğine aşina olması ve gelenek hakkında belirli ölçülerde bilgi edinmesi sağlanmaktadır.

UNESCO'nun Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararı'nın (1989) "Folklorun Yaygınlaştırılması" başlıklı E/b maddesine göre, televizyon, radyo ve diğer kitle iletişim araçları yayınında folklor materyallerinin daha geniş bir biçimde yer almalarının teşvik edilmesiyle "bir taraftan folklor üzerindeki kitle iletişim araçlarının (yarattığı kitle kültürünün ve popüler kültürün) olumsuz etkilerinin giderilmesi, diğer yandan da folklorun yaygınlaştırılması için kitle iletişim araçlarından yararlanılması gerektiği" belirtilmektedir (Özdemir 2013: 52).

Bu bildiride, modern çağ ve medyanın etkilerinden olumsuz biçimde etkilenen âşıklık geleneğinin karikatürler aracılığıyla ne şekilde ele alındığı; bahsi geçen karikatürlerin âşıklık geleneğinden ne derece beslenip kollektif kültürü nasıl etkilediği, medya, karikatür ve âşıklık geleneği bağlamında incelenecektir.

İcradan Karikatüre Gelenekteki Dönüşüm

Gülmeyi anlamak için onu ait olduğu doğal ortamına, yani toplum içine yerleştirmek gerekir; özellikle de gülmenin faydaya yönelik işlevini, yani toplumsal işlevini saptamak gerekir. Gülme, müşterek hayatın bazı gereklerine cevap vermelidir. Gülmenin toplumsal bir anlamı olmalıdır (Bergson, 2011: 7).

İncelenen konuda gülmenin toplumsal kaynağı âşıklık geleneğidir. Âşık Edebiyatı'nın, ilk Türk edebiyatı temsilcileri olan ozan-baksı şâir tipinin ve bunların mensubu bulunduğu edebiyat geleneğinin Anadolu'da tasavvufî cereyanlar ve tarikat edebiyatlarının da etkisi altında kalarak İslamî kurallara uygun yeni bir sentez olduğu malumdur (Günay, 2011: 40). Âşıklık geleneğinin binlerce yıllık ozanlık geleneğinin bir devamı ve yeni formu olduğu görülmektedir. Bununla beraber âşıkların toplumdaki etkin rolü bu geleneğin çeşitli yönleriyle incelenmesini zaruri kılmaktadır.

Bir unsurun gelenekte hayatına devam edebilmesi için o unsurun güncellenmesine ve çağın şartlarına ayak uydurmasına ihtiyaç vardır. Günümüzde, medya ve kitle iletişim araçlarının insan hayatlarını tamamen kuşatması, şehirleşme ve metropolleşme geleneksel değerlerden bazılarını zayıflatmış ve bir kısmını ise tarihe karıştırmıştır. Âşıklık geleneği de modern dünyanın olumsuz etkilerinden payını almıştır. Âşık kahvelerinin yavaş yavaş yok olması, radyo, sinema, televizyon gibi teknolojik aletlerin/cihazların insan hayatlarının yeni meşgaleleri olması, âşıkların çırak yetiştirememesi gibi sebeplerden ötürü âşıklık geleneği zayıflamış ve toplumdaki etki alanını kaybetmeye başlamıştır. Özellikle yeni nesillerin âşıklık geleneğini tanımadan büyümesi de olumsuz bir faktördür. Bu sebeple, karikatürlerde geleneğin farklı yönlerini yansıtan çizimler ve güncelleştirmeler âşıklık geleneği lehine etkilere sahip olmaktadır.

Selçuk Erdem ve Özer Aydoğan gibi alanında başarılı karikatüristlerce ortaya konan eserlerde âşıklık geleneğinin farklı yönleri ve mizaha malzeme yapılabilecek boyutları ele alınmaktadır. Argo ve pejoratif sözlerden yararlanarak bir güldürü iklimi oluşturulmaktadır. Her şeyden önce karikatüristlerin âşıklık geleneğinden beslenen çalışmalar yapmaları, kendilerinin bu geleneğe az veya çok vakıf olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Peki, karikatürlerde âşıklık geleneği ne şekilde ele alınmaktadır? Karikatür/ist/ler için âşıklık geleneğinin hangi yönleri mizaha mevzu olabilir?

1. Kültürlerarasılık/Kültürel Sapmalar

Âşıklık geleneğini en çok ele alan karikatürlerden bir kısmı kültürlerarasılık/kültürel sapmalara mahal verecek şekilde çizilmiştir. Bu tip karikatürlerde âşık genellikle doğal ortamı dışında, diğer kültürler içinde veya Türk kültürü dışındaki öğelerin âşıklığa işine girişmesi şekilde ele alınmıştır.

Karikatür 1'de Köroğlu'nun Bolu Beyi'ne yönelik olarak söylediği "Benden Selam Olsun Bolu Beyine (Yardımcı, 2013: 204)" şiirinden hareketle bir kültürlerarasılık örneği verilmiştir. Köroğlu gibi, halkın

yanında durması, zenginden alıp fakire vermesiyle bilinen bir sosyal haydut olan Robin Hood, Köroğlu şiiri okurken çizilmiştir.

Karikatür 1

İkinci karikatür bir basın açıklaması örneğidir. Türkiye dışından gelen futbolcu ve teknik direktörlerin havaalanında kısa bir basın açıklaması yaparken tercümanlarının onlara çeviri yapması durumuna benzetilen karikatürde Karacaoğlan şiirini Almanca icra eder vaziyette çizilmiştir. Almanca metin de tercümesi ile yakın anlamlıdır (Ich möchte geh raus von diese haende kleine-Bu ellerden kurtulmak istiyorum).

Karikatür 2

Karikatür 3'te yine Doğu-Batı sentezinden hareketle Avrupalı görünümlü bir ozanın Anadolu'da âşıklığa özendiği ve gerçek bir âşık tarafından kovulduğu görülmektedir. Bununla beraber karikatür, zımnında birtakım farklı mesajları da içermektedir. Karikatür, âşık tarzının gelenekselliğine vurgu yaparken aynı zamanda, geleneğin elde ud/gitar/mandolin gibi gelenek dışı ve Batı tarzı enstrümanlarla; Batı tarzı mevzu ve kelimelerle olamayacağını belirtir.

Karikatür 3

Karikatür 4'te Zeus'a türkü söyleyen Herkül konu edinmiştir. Zeus Yunan mitolojisinde Olimpos tanrılarının efendisi ve insanoğlunun babasıdır (Öztürk, 2009: 1017). Yunan mitolojisinde esas adı Herakles olan Herkül ise, Zeus ve Alkmene'nin oğludur (Öztürk, 2009: 462). Karikatürde bestesi Fatih Kısaparmak'a, notası Erdinç Bal'a ait olan "Bu Adam Benim Babam" isimli türkü saz eşliğinde Herkül tarafından söylenerek kültürlerarasılık yapılmıştır.

Karikatür 4

1. Kadın Âşık

Toplumsal rollerinin yanında erkek âşıklar kadar olmasa da sanatlarını icra etmede birtakım zorlukları göğüsleyen kadın âşıkların bu gelenek içinde kendilerine özgü duyarlılıkları ile ayrı bir yerleri vardır. Tespit edilebildiği ölçüde 17. yüzyıldan günümüze kadar çevrelerinde tanınan, bilinen birçok kadın âşığın, geleneğin birtakım şartlarını (çıraklık, gezgin olma, âşık meclislerinde bulunma, vd.) yerine getirememeleri yüzünden şiirleri (türküler, ağıtlar, maniler, ninniler) büyük oranda ya unutulmuş veya anonimleşmiştir (Sever 2010: 98).

Karikatür 5, çizerin kadın âşıklar hususunda bilgi sahibi olduğu ve toplumda bu durumun karşılığının olduğunun göstergesidir. Karikatür, kadın erkek ilişkileri çerçevesinde ilişkinin muhataplarından biri olan kadının âşık olmasından hareketle ele alınmıştır.

Karikatür 5

1. Usta Çırak İlişkisi

Çırak yetiştirme geleneği, âşıkların da yaşattığı bir gelenektir. Usta âşık, saza ve söze kabiliyeti olan bir genci çırak edinir, yanında gezdirir, saz ve söz meclislerine sokar, günü gelince mahlasını verir. Çırak da zamanı gelince ustanın izniyle şiirlerini çalıp söylemeye başlar. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, adını yaşatır, izinden gider. Şurası da vardır ki, bazı âşıklar, kendisinden birkaç yaş küçükleri çırak tutup âşık olmasını sağlayabilmiştir (Kaya, 2003: 11).

Karikatür 6'da usta çırak ilişkisi mizahi bir şekilde ele alınmıştır. Ustanın yanında yetişme geleneği mecazî değil gerçek manasıyla çizilince, usta sazının sapının bir ucundan tutarak saz çalmayı öğrenme durumu ortaya çıkmıştır.

Karikatür 6

2. Âşık-Sevgili İlişkisi

Âşıklar, aşk konulu halk hikâyeleri anlatmanın yanı sıra kendileri de aşklarıyla halk hikâyesi haline gelmiş ve toplum içinde anlatılagelmiştir. Aşağıdaki karikatürlerde, karikatüristin tahayyülündeki mizahi âşık ve aşk hikâyeleri yanlış anlamalar, argo ve pejoratif kalıplar eşliğinde işlenmiştir.

Karikatür 7

Karikatür 8 ve 9'da, Türk edebiyatının neredeyse tamamında sıklıkla kullanılan "ceylan gözlü sevgili" mazmunu dikkat çekmektedir. Âşık, sevgilisine ulaşmak için ona şiirler düzer ve sevgilinin gözlerini ceylana benzetir. Karikatür 8'de gözleri ceylana benzetilen sevgilinin daha iyi görme hırsı, karikatür 9'da ise günümüzde oldukça yaygın olan lens kullanma durumu, mizah ve zıtlıklar eşliğinde ele alınmıştır. Özellikle sevgilinin lens kullanmasına bozulan âşık, sevgilinin gözlerini benzettiği ceylana müracaat edince, onun da lens kullandığı ortaya çıkmış ve sevgili-modernizm-lens kullanımı arasında bir ilişki kurulmuştur.

Karikatür 8

Karikatür 9

Karikatür 10'da âşığın hüner göstermesine mahal vermeden onunla birlikte olmayı kabul eden sevgilinin âşığı soktuğu dram ele alınmaktadır. Sevgili tarafından teklifi hemen kabul edilen âşık, sazını satılığa çıkarmak durumunda kalmıştır.

Karikatür 10

Karikatür 11 ve 12, âşığın sevgiliye turnalarla haber salması konusunda çizilmiştir. Âşıklık geleneğinde âşığın derdini, hevesini, aşkını sevgiliye turnalarla gönderme mazmunu sıklıkla karşımıza çıkar. Eski ve yeni Türk lehçe ve ağızlarında turna adı ile bilinen kuş, Totemizm ve Şamanizm gibi inançların görüldüğü devirlerden bugüne kadar ananede kendini muhafaza etme gücüne sahip bir ilah, bir sembol ve motif olarak yaşamıştır. Turna, bu sihrî tesir yanında, insanınkine benzer hayatı, güzelliği ve uçuş hususiyetiyle şahıs adlarına, toponimiye, sanat eserlerine damgasını vurmuş, bir takım âdet, anane,

merâsim ve hurâfelerin teşekkülüne sebep olmuştur. Türk Halk şairleri, yukarıda zikredilen mânevî hava içinde turnaya hususî bir ilgi duymuşlar, onu, âşıklığın şartlarından biri olan seyâhatlerinde "haber" motifi olarak kullanmışlardır (Elçin, 1997: 63-75).

Karikatür 11

Karikatür 11'de, gelenekte haber verme işleviyle kullanılan turna motifini, bir yanlış anlama çerçevesinde güldürü unsuru olarak kullanılmıştır. Sevgili, âşığın gönderdiği haberi anlamayınca çamaşırlara pisleyeceğini düşünür.

Karikatür 12

Yine karikatür 12'de turnanın zalim sevgiliye âşığın ciğer filmiyle gitmesi ve âşığın hallerini bildirmesi ele alınmıştır. Ciğer filmi kullanımıyla anakronik bir güldürü ortaya konulmuştur.

Karikatür 13, âşığın, geleneği sevgilisinin dağcılık yapmasını engellemek üzerine kullanması üzerine çizilmiştir.

Karikatür 13

Karikatür 14

Karikatür 14'te Denizli yöresinden bir türkü olan "Cemilem"den hareketle, âşığın sevgilisi ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Sevgili, âşığın kendisini sevmediğinin yaktığı türküden belli olduğunu ileri sürmektedir. Osman Can, Cemilem türküsündeki "gaydırı gubbak" ifadesinin hafif karakteri, hafifmeşrepliği ve cinselliği çağrıştırdığını belirtir (2010: 39). Bunun dışında, Derleme Sözlüğü de dahil olmak üzere kaynaklarda bu ifade hakkında bilgi bulunamamıştır.

3. Kültürel Sapmalar

Karikatüristler, özellikle toplumda modernizmin etkisiyle oluşan yanlış anlamaların, kültür çatışmalarının ve buna benzer zıtlıkların mizahî kullanımlarını karikatürlerine yerleştirmiş ve buradan güldürü unsuru ortaya koymaya çalışmışlardır.

Karikatür 15

Karikatür 15, yeni nesillerdeki kafa karışıklığı ve bilgisizlik kaynaklı yanlış anlamaların bir tezahürü niteliğindedir. Âşıklar şöleninde âşıklardan istek türkü yapacak olan bir genç, Âşık Veysel'in "Uzun İnce Bir Yoldayım" türküsünün Tarkan'a ait olduğunu sanınca, âşıkların cevabı bu çerçevede manidar olur.

Karikatür 16'da âşık atışması sırasında âşıklardan birinin kuantum fiziği ve parçacık teorisinden bahsetmesi karşısındaki âşığı şaşkınlığa uğratmış ve ne diyeceğini şaşırtmıştır. Gelenekte, âşık atışmalarının galibi, karşısındakini söz söyletemeyecek duruma getiren âşık olacaktır. Âşıkların çok da ilgi alanına girmeyen fizik konularının şiire konu edinmesi, diğer âşığa galebe çalmasını sağlamıştır.

Karikatür 16

Karikatür 17

Köroğlu Destanı, Türk dünyasının ortak mirası olarak, farklı varyant ve versiyonlarla Türklerin yaşadığı bütün coğrafyalarda ve komşu milletlerde anlatılan bir halk hikâyesidir. Köroğlu'nun Bolu Beyi'yle mücadeleleri üzerine Bolu Beyi'ne hitaben yaktığı "Benden Selam Olsun Bolu Beyine" isimli türkü, karikatürde Köroğlu ile Bolu Beyi'nin karşı karşıya gelmesi şeklinde ele alınmıştır. Karikatürde Bolu Beyi'nin Köroğlu'yu tanımaması üzerine kurulan kurguyla, güldürü oluşturulmaya çalışılmıştır.

4. Âşık Çekişmesi-Atışması

Âşıklık geneleneğinin en önemli unsurlarından biri de âşık atışmalarıdır. Bir ayak veya redif üzerinden birbirlerine üstün gelmeye çalışan âşıklar, âşık kahvelerinin gözdesi konumundadırlar. Gelenekte yer alan âşık atışması, karikatür 18'de atışmadan ziyade çekişmeye evirilmiş ve bir âşığın diğerini kıskanması üzerine bina edilmiştir.

Karikatür 18

Karikatür 19 ise, yine âşık atışmalarından hareketle, bir yanlış anlaşılma üzerine kurulmuştur. Atışma kavramını yanlış anlayan kimseler, atışmaya, kavgaya gelircesine gelmiştir.

Karikatür 19

5. Âşık-Yeni Nesil Çatışması

Karikatüristlerin, eserlerinde en fazla kullandığı konulardan birisi de eski-yeni çatışmasıdır. Bu çatışmanın içerisine âşıklık geleneği de eklenince çizimlerin seyri değişerek kültürel bir çatışmaya dönmektedir.

Karikatür 20'de, yeni nesillerin iyi bir şekilde bildiği, sokak ağzıyla "tavır yapmak, trip atmak" şeklinde adlandırılan durum bir âşık çerçevesinde ele alınmıştır. Âşığın sorusuna, "mmmh" cevabını veren yolcu, âşığa karşı gösterdiği tavırla, âşıkta kendini sorgulama hali ortaya çıkarmıştır.

Karikatür 20

Karikatür 21'de, sosyal medyada ve televizyon dizilerinde sıklıkla kullanılan ve yeni nesillerin hayret ifadesi olarak kullandığı "… ne abi ya?" kalıbı kullanılarak gelenekteki âşık-sevgili ilişkisine gönderme yapılmış ve gelenek anakronik bir ifadeyle mizahî kullanımlara sokulmuştur.

Karikatür 21

Karikatür 22

Karikatür 22'de de yine anakronik bir kullanım söz konusudur. Âşığın Metalica adlı müzik grubuna ait heavy metal tarzı bir şarkıyı bağlamayla çalmaya başlaması, anakroninin mizahî kullanımına örnektir.

6. Âşık-Toplum İlişkisi

Âşık, yaşadığı toplumun tanığı ve vakanüvisidir. Bu yönüyle âşıklar, tarihi olayları şiirlerinde işleyerek tarihe not düşerler. Özellikle kahramanlık olaylarını şiirleştirip saz eşliğinde icra eden âşıkların varlığı, Avrupa içlerine kadar fetihler yapmış olan, Attila saraylarına kadar dayanmaktadır. Âşığın bu fonksiyonunu bilen çizerler, karikatürlerinde bu durumu sıklıkla kullanmaktadır. Karikatür 23'te satranç oynayan kişilerin hamlelerine şiir düzen bir âşık sergilenmiştir.

Karikatür 23

Karikatür 24

Karikatür 24’te, âşığın toplum içindeki yeri ve yanlış anlamalardan kaynaklı bir güldürü ortaya konmuştur. Âşığın türküsünü yanlış anlayan grup, bu sözleri hazırladıkları listeye bir madde olarak yazmışlardır.

Karikatür 25

Bir birey olarak âşık, toplum içindeki ekonomik süreçlerin muhatabıdır. Bu durum da türküleriyle kişiliği arasında bir çelişki ortaya koyacak şekilde çizilince, güldürüyü beraberinde getirmektedir.

Karikatür 26'da, eski Türk ozanlarının eserlerinin anonimleşmesinden hareketle yapılan çizim, özel mülkiyet kavramı çerçevesinde ele alınınca komedi unsuru şekillenmiştir.

Karikatür 26

7. Aile İçinde Âşık

Âşıklık geleneği içerisinde, çocuklarının babalarından el alarak geleneği devam ettirmesi görülen bir durumdur. Karikatürde, babanın oğlunu türkülerle büyütme isteği mizahî bir şekilde ele alınmıştır.

Karikatür 27

Karacaoğlan, Türk halk şiirinin ve âşıklık geleneğinin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Karikatür 28, Karacaoğlan'dan hareketle, âşığın aile içindeki yerini mizahî bir dille ele almıştır. Karacaoğlan'ın annesinin de saz çalması ve kapıya gelen kişilerden birinin bu duruma argoyla karşılık vermesi güldürünün temel unsurlarındandır.

Karikatür 28

Sonuç

Karikatürler, günümüz dünyasının bütün unsurlarını ihtiva eden, geçmişten esinlenerek "dün-bugün-yarın" ekseninde sanatsal yorumunu ortaya koyan bir türdür. Karikatürün ve karikatüristin, halk kültüründen ve toplumun temel meselelerinden beslenmesi, reel durumların sanatsal edayla buluşarak güldürüyü sağlaması şeklinde gerçekleşir. Bu sanatsal icra halk kültüründen beslenerek hem halk kültürünü destekler hem de unutulmakta olan değerlerin yeniden gündeme getirilmesini mizahî bir dille sağladığı için, akılda kalıcılığını artırır.

Yapılan çalışmada âşıklık geleneğinin karikatürlerde sıklıkla işlendiği, çizilen karikatürlerin "aile içinde âşık, âşık-toplum ilişkisi, âşık-yeni nesil çatışması, âşık çekişmesi-atışması, kültürel sapmalar, âşık-sevgili ilişkisi, usta çırak ilişkisi, kadın âşık, kültürlerarasılık/kültürel sapmalar" konuları etrafında ele alındığı görülmüştür. Bu noktadan hareketle, karikatüristlerin âşıklık geleneğinden haberdar olduğu, bu geleneği eserlerinde kullanarak yeni nesiller için öğretici bir işlev üstlendikleri tespit edilmiştir. Karikatürlerde âşıklık geleneğinin adeta "icat edilmiş gelenek" formuna sokularak değiştirilip, dönüştürülmesi; yeni unsurlarla zenginleştirilmesi; anakroni ve kültürlerarasılık süreçlerinden geçirilerek sınırları aşması durumu söz konusudur. Böylece, Türk kültürünün en önemli geleneklerinden biri olan "âşıklık" konusunda, karikatürler vasıtasıyla kesintisizlik sağlanmakta, farkındalık oluşturulmakta ve sürdürülebilirlik adına faydalı olmaktadır.

Bu alanda yapılacak çalışmalar yardımıyla âşıklık geleneği gibi Türk kültürüne ait birçok unsurun karikatürlerdeki durumu takip edilebilir. Bu yolla karikatüristlerin geleneği ve kültürü ne derece bildiği, gelenekten hangi yönlerden beslendiği, ele aldığı unsuru hangi sanatsal süreçlerden geçirdiği ve gelenek yardımıyla karikatürlerinde neyi hedeflediği gözler önüne serilebilir.

Kaynakça

Can, Osman (2010). "Burhan İçkin'in Ardından". *Geçmişten Gününüze Denizli Dergisi*, 26: 38-39.

Doğan, M. Mahzun (2007). "Yeni Dünya Tasarımlarının Buluşturduğu İki Sanat: Karikatür ve Edebiyat". *Görsel Metinlerden Yazınsal Metne Metinlerarası İlişki Karikatür ve Edebiyat (Haz. Hasan Efe)*. İzmir: İlya Yay.

Elçin, Şükrü (1997). Halk Edebiyatı Araştırmaları-I. Ankara: Akçağ Yay.

Günay, Umay (2011). Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, Doğan (2003). Aşıklığa Giriş. Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Oğuz, M. Öcal, Özdemir, Nebi ve diğer. (2013). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ong, Walter J. (2013). Sözlü ve Yazılı Kültür Sözün Teknolojileşmesi (Çev.: Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yay.

Öngören, Ferit (1998). Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.

Özdemir, Nebi (2008). "Sanal Mizah". *21.Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak Sempozyumu*, 8-9 Mayıs 2008, Konya.

Özdemir, Nebi (2012). Medya Kültür ve Edebiyat. Ankara: Grafiker Yay.

Öztürk, Özhan (2009). Folklor ve Mitoloji Sözlüğü. Ankara: Phoenix Yay.

Sever, Mustafa (2010). "Âşık Tarzı Kültür Geleneğinde Günümüz Kadın Âşıkları". Türkbilig, 20: 97-106.

Sever, Sedat (2007). "Öğretim Ortamının Estetik Uyaranı: Karikatür" *Görsel Metinlerden Yazınsal Metne Metinlerarası İlişki Karikatür ve Edebiyat (Haz. Hasan Efe).* İzmir: İlya Yay.

Yardımcı, Mehmet (2013). Yaşamları Sanatları ve Şiirlerinin Yorumlarıyla Âşıklarımız Halk Şiiri Tahlilleri. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Karikatür Kaynakçası:

https://www.karikaturu.com/yeni-nesil-asiklar-atismasi.html

http://3.bp.blogspot.com/RQDsjtb73g8/VbPn1ldr2YI/AAAAAAAAAwk/3fnDcP7pJSU/s1600/karikatur_0087.jpg

https://i.pinimg.com/originals/73/89/c1/7389c1c34d943c89e5cc4bd4c6d5a6d6.png

https://twitter.com/selcukerdem/status/410007241421381632

http://www.pufterem.com/wp-content/uploads/2014/01/atismalar.jpg

https://twitter.com/penguendergi/status/286422993570238464

http://sosyobaz.com/public/images/resized/img_5924782b653d4_1495562283.jpg

https://www.pinterest.com/pin/399694535651891732/

http://turkcaps.com/cdn/images/335958.jpg

http://cdn.karikaturgundem.com/assets/uploads/images/content/content_halk-turkusu_KQ1G4h69E0196tD.jpg

https://stratejisite.files.wordpress.com/2015/11/image001180.jpg

http://picbear.com/baglamaokulu

http://www.imgrum.org/user/baglamaokulu/5485654323/1631248955436346361_5485654323

https://ofpof.com/karikatur/kendini-farkli-bir-gezegende-hayal-edenler-icin-nefis-huni-karikaturleri

https://ligaviewer.com/tag/uzunhava

https://scontent.cdninstagram.com/t51.288515/e35/p320x320/22710731_1428161900633639_7472801104250535936_n.jpg

https://scontent.cdninstagram.com/t51.288515/e35/22710742_1962190223999612_5774845234714247168_n.jpg

http://www.imgrum.org/user/baglamaokulu/5485654323/1621764059324104077_5485654323

http://www.thepicta.com/user/karikatur2000/5319526233

http://www.imgrum.org/user/miyu_1313/2129710929/1466180666143860429_2129710929

https://www.picstoc.com/user/karikaturzade_/1688869363/1343016423739875024_1688869363

https://anetteblogzamazingo.files.wordpress.com/2016/01/1545994_985831831489567_2822954922591339431_n1.jpg

http://sosyobaz.com/bam-telinize-dokunacak-en-komik-baglama-karikaturleri